

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Булгаков В.Б. Золотой век бесплатного «Интернета». Компаньон. 1999. № 11 (111) 15 марта – 19 марта. 24 с.
2. Дайсон Естер. Життя за доби Інтернету; пер. з англ.: П. Тарашук. Київ : Альтернативи, 2002. 343 с. С. 122.
3. Ерік Шмідт, Джаред Коен. Новий цифровий світ. Львів : Літопис, 2015. С. 9.
4. Кастельс М. Інтернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства / наук. ред. В.В. Лях ; пер. з англ. Е.Г. Ганиш, А.Б. Волкова. Київ : Ваклер, 2007. 304 с.
5. Доклад рабочей группы по управлению Интернетом. Шато де Босси, 2005. URL: <http://www.isu.org.ua>.
6. Зайцева О.К. Становлення міжнародної політики регулювання Інтернет-середовища. *Вісник національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право: зб. наук. праць. Київ : ІВЦ «Політехніка», 2009. № 4. 193 с.
7. Yoshai Benkler. From Consumers to Users: Shifting the Deeper Structures of Regulation Towards Sustainable Commons and User Access, 52 Fed Comm. L.J. 561, (2000).
8. Гуцу С.Ф. Правове регулювання мережі Інтернет: міжнародний і вітчизняний досвід. URL: http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/27367/1/VSPSP2018-2_114-118.pdf.
9. Новицький А.М. Міжнародний досвід правового регулювання Інтернет. *Юридичний вісник*. Повітряне і космічне право. 2014. № 2. С. 52–58.
10. The Directive on security of network and information systems (NIS Directive). URL: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/network-and-information-security-nisdirective>.

УДК 342.9:351.72.004(477)

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ
ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИFEATURES OF INFORMATION POLICY IN THE ACTIVITIES
OF THE ORGANS OF THE GOVERNMENT FISCAL SERVICE OF UKRAINE

Литвин Н.А.,
доктор юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник,
професор кафедри адміністративного права і процесу та митної безпеки
Університету державної фіскальної служби України

У статті визначено наукові підходи щодо розуміння інформаційної політики в діяльності органів Державної фіскальної служби України (ДФС). Зазначено, що інформаційна політика органів ДФС України направлена насамперед на задоволення інформаційних потреб як самих органів, так і платників податків та зборів. Однак не можна зводити інформаційну політику лише до забезпечення інформаційного обслуговування населення та регулювання інформаційної діяльності органів ДФС України. Інформаційна політика ДФС України як складова частина державного політичного процесу є системою, структура якої обумовлена також необхідністю забезпечення сталого розвитку податкових і митних органів.

Звернуто увагу на те, що ДФС України є унікальним суб'єктом інформаційних правовідносин, що, по-перше, пов'язано з тими функціями, які виконує цей орган державної влади, а по-друге – із видом інформації, яка надходить до фіскальних органів та використовується ними. Унікальність ДФС України як суб'єкта інформаційних правовідносин зумовлює свій, притаманний лише податковим та митним органам, вектор інформаційної діяльності. Спираючись на особливості ДФС України як суб'єкта інформаційних правовідносин, запропоновано під інформаційною діяльністю ДФС України розуміти врегульовану нормами адміністративного, податкового, митного та інформаційного права сукупність дій посадових осіб, спрямованих на реалізацію функцій інформаційного забезпечення всіх суб'єктів податкових та митних правовідносин із метою вирішення завдань у фіскальній сфері.

Запропоновано під інформаційною політикою органів ДФС України розуміти стратегію управління інформаційними потоками суб'єктів реалізації державної інформаційної політики в податковій та митній сферах. Убачається, що інформаційну політику органів ДФС України можна охарактеризувати як систему, яка орієнтована на формування інформаційного простору у сфері оподаткування, що враховує як її специфіку й сукупну ресурсну базу, так і інституційні характеристики, і спрямована на формування її сталого розвитку.

Ключові слова: органи ДФС України, інформація, інформаційна діяльність, інформаційна політика.

In the scientific article are certain scientific approaches in relation to understanding of informative politics in activity of organs of Government fiscal service of Ukraine. It is marked that informative politics of organs of GFS of Ukraine is directed, first of all, on satisfaction of informative necessities as organs so taxpayers and collections. It is however impossible to erect informative politics only to providing of informative maintenance of population and adjusting of informative activity of organs of GFS of Ukraine. Informative politics of GFS of Ukraine as component part of state political process is the system the structure of that is conditioned also by the necessity of providing of steady development of tax and custom organs.

Displace attention on that GFS of Ukraine is the unique subject of informative legal relationships, that, in the first turn, it is related to those functions that is executed by this public authority, and secondly – with the type of information that comes to the fiscal organs and used by them. The unicity of GFS of Ukraine as predetermines the subject of informative legal relationships it, inherent only to the tax and custom organs, vector of informative activity. Leaning on the features of GFS of Ukraine as a subject of informative legal relationships, it is suggested under informative activity of GFS of Ukraine to understand well-regulated the norms of administrative, tax, custom and informative law totality of actions of the public servants sent to realization of functions of the informative providing of all subjects of tax and custom legal relationships with the aim of decision of tasks in the field of fiscal.

It is suggested under informative politics of organs of GFS of Ukraine to understand strategy of management of subjects of realization of public informative policy informative streams in tax and custom spheres. Seen, that informative politics of organs of GFS of Ukraine can be described as a system, that is oriented to forming of informative space in the sphere of taxation, that takes into account both her specific and the combined resource base and institutional descriptions, and sent to forming of her steady development.

Key words: organs of the GFS of Ukraine, information, information activities, information policy.

Постановка проблеми. На сьогодні головними напрямками інформаційної політики в діяльності органів Державної фіскальної служби України (далі – ДФС України) можна визнати: забезпечення доступу платників податків до інформації та її ефективного використання; створення національних систем і мереж інформації, необхідних для чіткого виконання функцій та завдань, поставлених перед органами ДФС України; зміцнення матеріально-технічних, фінансових, організаційних, правових і наукових основ інформаційної діяльності органів ДФС України; сприяння постійному створенню, оновленню, збагаченню та зберіганню інформаційних ресурсів органів ДФС України; створення загальної системи охорони інформації органів ДФС України; запровадження системи інформаційної взаємодії із Міністерством фінансів України, Міністерством економіки, Міністерством праці і соціальної політики України, Національним банком України та Державним комітетом статистики України, іншими міністерствами та відомствами; сприяння міжнародному співробітництву між фіскальними органами щодо обміну знань у галузі інформації.

Повнота забезпечення інформацією діяльності органів державної влади впливає на ефективність державного управління, водночас рівень такого забезпечення вимагає покращення. Ситуація, що склалася, свідчить про існування структурних проблем у напрямі, пов'язаному із забезпеченням інформаційної діяльності органів державної влади України, необхідності їх виявлення, вивчення та пошуку способів вирішення, що є найважливішими науково-практичними завданнями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти визначення державної інформаційної політики в діяльності органів ДФС України знаходять своє відображення в роботах І.В. Арістової, О.А. Баранова, К.І. Белякова, Т.С. Касянюк, Л.П. Коваленко, Д.О. Мороза, В.М. Негодченка, А.М. Новицького, Д.В. Приймаченка, А.І. Таїрова, А.В. Шапки та інших.

Метою статті є дослідження наукових підходів щодо визначення державної інформаційної політики в діяльності органів ДФС України.

Виклад основного матеріалу. Інформаційна політика органів ДФС України направлена насамперед на задоволення інформаційних потреб як самих органів, так і платників податків та зборів. Окрім того, це всебічне використання інформаційних ресурсів для досягнення поставлених перед вказаними органами цілей і завдань, направлених на забезпечення високоєфективної роботи як самих органів, так і кожного їхнього працівника, забезпечення зворотного зв'язку між ними та суспільством для спільного вирішення наявних у даній сфері проблем, а також інформування широких верств громадськості щодо особливостей діяльності органів ДФС України, підвищення поваги до них у суспільстві та перехід від фіскальної до сервісної служби. Однак не можна зводити інформаційну політику лише до забезпечення інформаційного обслуговування населення та регулювання інформаційної діяльності органів ДФС України. Інформаційна політика ДФС України як складова частина державного політичного процесу є системою, структура якої обумовлена також необхідністю забезпечення сталого розвитку податкових і митних органів.

У наукових джерелах не існує одностайної думки щодо змісту інформаційної діяльності. Окремі науковці, наприклад, А.І. Марущак [1] під інформаційною діяльністю розуміють сукупність дій, запропонованих законодавцем у першій редакції Закону України «Про інформацію»; інші навпаки відстоюють власну думку стосовно сутності цього визначення. Так, Л.П. Коваленко трактує інформаційну діяльність через призму реалізації соціального призначення інформаційного права, зазначаючи, що інформаційна діяльність характеризує напрям необхідного впливу

інформаційного права на інформаційні відносини, тобто такого, без якого суспільство на цьому етапі розвитку не може існувати (регулювання, охорона, закріплення певного виду суспільних відносин) [2, с. 12]. Зазначено, що такий підхід є хибним, оскільки, по-перше, таке трактування інформаційної діяльності безпосередньо залежить від того сенсу, який на певному етапі розвитку науки вкладається в поняття «інформаційне право»; по-друге, саме трактування призводить до необхідності ототожнення інформаційної діяльності з функціонуванням інформаційного права.

Більш логічними й науково виваженими (хоча й не зовсім досконалими) є визначення, запропоновані О.В. Синєоком та М.М. Танчинцем. Наприклад, О.В. Синєокий визначає інформаційну діяльність як сукупність інформаційних дій, технічних засобів, організаційних умов і модернізаційних заходів, що ґрунтуються на ефективному використанні високих технологій, метою чого є оптимальне задоволення інформаційних потреб громадян і юридичних осіб, а також реалізація інформаційних функцій і завдань держави [3, с. 49–50]. М.М. Танчинець інформаційну діяльність розуміє як сукупність дій щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту інформації, що реалізуються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими суб'єктами, що здійснюють владні управлінські функції в межах визначеної законодавством компетенції, зокрема на виконання делегованих повноважень, спрямованих на задоволення як власних інформаційних потреб, так і інформаційних потреб сторонніх суб'єктів [4, с. 35].

У цих визначеннях наявна зайва інформація, яка розмиває рамки терміну «інформаційна діяльність» і одночасно з розкриттям сутності інформаційної діяльності, також розкриває і її види (М.М. Танчинець), технологічну складову, обтяжує визначення оціночними судженнями (О.В. Синєокий) тощо. Наприклад, як можна визначити рамки «ефективного використання високих технологій»? Із юридичної точки зору така процедура вимагає окремого регулювання, методичних розрахунків ефективності використання техніки в інформаційній діяльності. Або: що є «оптимальним задоволенням інформаційних потреб»? Хто повинен визначати межі цієї оптимальності? Чи буде вважатися оптимальним задоволення інформаційної потреби громадянина в інформації, який подав інформаційний запит до ДФС України з трьома питаннями, а отримав розгорнуту відповідь лише на два з них? Виходячи з усього вищесказаного, доцільно під інформаційною діяльністю розуміти врегульовану нормами інформаційного права сукупність дій суб'єктів інформаційних правовідносин щодо створення, збирання, одержання, зберігання використання, поширення, охорони та захисту інформації з метою задоволення інформаційних потреб фізичних та юридичних осіб.

ДФС України є носієм прав і обов'язків в інформаційній сфері й вступає в інформаційно-правові відносини. Тобто держава наділила фіскальні органи в особі ДФС України необхідною правосуб'єктністю (інформаційними правами та обов'язками). У сфері діяльності органів ДФС України це виявлено в правових підставах отримання податкової та митної інформації, серед яких основне місце належить інформації щодо платників податків і зборів, її зберігання, перевірка, аналіз, використання, надання доступу до публічної інформації тощо [5, с. 45]. Необхідно звернути увагу на те, що ДФС України є унікальним суб'єктом інформаційних правовідносин, що перш за все пов'язано з тими функціями, які виконує цей орган державної влади, а по-друге, – із видом інформації, яка надходить до фіскальних органів та використовується ними. Унікальність ДФС України як суб'єкта інформаційних правовідносин зумовлює свій, притаманний лише податковим та митним

органам, вектор інформаційної діяльності. Зважаючи на запропоноване нами визначення інформаційної діяльності та спираючись на особливості ДФС України як суб'єкта інформаційних правовідносин, вважаємо, що під інформаційною діяльністю ДФС України доцільно розуміти врегульовану нормами адміністративного, податкового, митного та інформаційного права сукупність дій посадових осіб, спрямованих на реалізацію функцій інформаційного забезпечення всіх суб'єктів податкових та митних правовідносин з метою вирішення завдань у фіскальній сфері.

Роль ДФС України як суб'єкта формування та реалізації державної інформаційної політики в Україні полягає в створенні відповідних умов для охорони та захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки; проведенні інформаційно-аналітичної діяльності; проведенні постійного моніторингу інформаційного середовища; виявленні потенційних та реальних інформаційних загроз у податковій та митній сфері; здійсненні попереджувальних інформаційних заходів; забезпеченні впровадження та розвитку новітніх інформаційних технологій у фіскальній сфері тощо. Зазначені заходи здійснюються з урахуванням адміністративно-правового статусу органів ДФС України. Так, ДФС України є спеціальним суб'єктом формування та реалізації державної інформаційної політики, що визначається її особливим адміністративно-правовим статусом у цій сфері.

Діяльність ДФС України щодо задоволення особистих інформаційних потреб та потреб інших суб'єктів податкових та митних правовідносин неможлива без використання інформаційних технологій, які забезпечують можливість збору й обробки значних обсягів податкової та митної інформації. Ефективне функціонування податкової та митної систем можливе лише за умови використання передових інформаційних технологій, які базуються на сучасній комп'ютерній техніці. Тому для ефективної діяльності органів ДФС України під час реалізації державної інформаційної політики виникає необхідність у відповідному їй інформаційному забезпеченні.

Сьогодні можна виокремити такі складові інформаційного забезпечення податкових та митних органів:

- інформаційна підтримка – надання конфіденційної інформації керівництву та іншим правоохоронним органам, необхідної для виконання поставлених завдань;
- інформаційний супровід – проведення комплексу інформаційно-пропагандистських або ідеологічних заходів;
- інформаційне обслуговування – діяльність спеціальних служб із виявлення й задоволення актуальних інформаційних потреб податкових та митних органів;
- інформаційна допомога – надання своєчасної та кваліфікованої допомоги суб'єктам податкової та митної сфери стосовно доступу до необхідних інформаційних ресурсів і засобів у зв'язку з вирішенням складних завдань або виникненням нових проблем у здійсненні податкової та митної політики;
- інформаційна логістика – управління інформаційними потоками в процесах забезпечення податкової та митної діяльності матеріально-технічними засобами, товарами, фінансовими, інформаційними та іншими послугами з метою їх оптимізації;
- інформаційне консультування – надання спеціальними органами та службами силовим відомствам консалтингових послуг, експертних оцінок, розробки рекомендацій та пропозицій для вирішення нагальних проблем у процесах інформаційно-комунікаційної взаємодії суб'єктів та об'єктів політики держави [6, с. 10].

Усі вищезазначені заходи в податковій та митній сфері підкріплені конкретними нормативно-правовими актами, які регулюють інформаційне забезпечення органів ДФС України. Ці акти встановлюють вимоги щодо відповідності національним стандартам інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем

і засобів їх забезпечення, визначають джерела інформаційних ресурсів, а також коло суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, які є користувачами інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем і засобів їх забезпечення, регулюють питання захисту електронної інформації в інформаційних системах фіскальних органів та суб'єктів, що беруть участь в інформаційних відносинах.

Зокрема Т.С. Касянюк зазначає, що інформатизація органів ДФС України – це об'єктивний процес, який має охоплювати всю галузь оподаткування в державі. Фундаментальною основою процесу інформатизації та використання інформаційних технологій є створення високоорганізованого середовища, яке, з одного боку, має охоплювати та об'єднувати в межах державної податкової служби України інформаційне, телекомунікаційне, комп'ютерне, програмне забезпечення, комп'ютерні мережі, бази та банки даних. А з іншого боку – забезпечувати можливість створення й використання ефективного інформаційно-аналітичного продукту, що дасть змогу не тільки на якісно новому рівні підвищити інформаційне обслуговування платників податків, а й здійснювати системний аналіз стану та перспектив діяльності всієї податкової служби з використанням інформаційних технологій на основі науково обґрунтованих рішень щодо реалізації податкової політики в Україні [7, с. 63].

Д.В. Приймаченко, досліджуючи митну політику держави, зазначає, що однією з проблем у сфері митної політики є низка недоліків, пов'язаних безпосередньо з діяльністю митної служби України, основними з яких можна вважати: недостатній розвиток матеріально-технічної бази, недосконалість системи інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-службової діяльності, неефективність процесів управління, неналежна уніфікація митних процедур, недостатній рівень співпраці з суб'єктами господарювання тощо [8, с. 19].

Значними недоліками організації інформаційного забезпечення органів ДФС України на сьогодні також є:

- низька штатна чисельність підрозділів податкових і митних органів, основною функцією яких є інформаційно-аналітична робота. Наявна штатна чисельність співробітників даних підрозділів фізично не в змозі забезпечити отримання первинної інформації, її перевірку, документальне оформлення та оперативне перенесення інформації до інформаційної мережі органів ДФС України;
- низький рівень технічної оснащеності підрозділів податкових і митних органів;
- низький рівень професійної підготовки співробітників інформаційно-аналітичних підрозділів, велика завантаженість та використання такими співробітниками функцій, не передбачених посадовими інструкціями;
- недостатня систематизованість, фактична роздробленість, суперечливість нормативної основи правового регулювання інформаційного забезпечення органів ДФС України;
- побоювання керівників різних структурних підрозділів ДФС України зберігати інформацію в інтегрованих базах даних через страх її знищення, пошкодження чи отримання до неї несанкціонованого доступу з боку зацікавлених осіб тощо.

Не зважаючи на досить широку дискусію щодо цієї проблематики, із кожним роком зростає кількість задекларованих заяв, що стосуються вдосконалення інформаційного забезпечення фіскальних органів. Д.О. Мороз зазначає, що певна кількість цих заяв реалізуються на практиці, але більшість так і залишаються на папері, що не може не викликати побоювання, оскільки якісна інформаційна підтримка діяльності фіскальних органів безпосередньо впливає на кількість сплачених податків та інших обов'язкових платежів бюджету країни. Окрім

того, науковець також акцентує на інформаційному забезпеченні діяльності податкової поліції, яка є складовою ДФС України, пропонуючи напрями удосконалення її інформаційного забезпечення, а саме:

– створення стабільних каналів зв'язку та передачі даних і модернізація систем накопичення та аналізу інформації в податкових органах, оскільки податкова поліція не є розпорядником інформації, яка міститься в базах даних, а являється лише її користувачем;

– підвищення якісних характеристик вхідної інформації шляхом збагачення її додатковими даними, збільшення виводу кількості інформації, що надходить до податкових органів;

– оптимізація використання інформаційно-пошукових систем, баз даних і програмних комплексів [5, с. 151].

Аналізуючи сучасні глобалізаційні тенденції необхідно сказати, що розвиток національної інформаційної інфраструктури, інформаційних ресурсів, комп'ютерних систем, баз даних та використання великих інформаційних потоків вимагає від органів ДФС України вжиття заходів спрямованих на підвищення рівня та якості інформаційного забезпечення.

Висновки. Так, цілі інформаційної політики повинні бути чітко визначені за змістом, позиціоновані в часі та просторі, орієнтовані на майбутнє із чітким визначенням орієнтирів розвитку. Під цілями інформаційної політики органів ДФС України необхідно розуміти цілий комплекс заходів, пов'язаний із формуванням інформаційного простору в сфері оподаткування та регулюванням інформаційних потоків.

Інформаційна політика органів ДФС України повинна базуватися на трьох складниках: правильному обранні довгострокових та короткострокових цілей; розумінні тенденцій суспільного розвитку; оцінки можливостей та ресурсів органів ДФС України.

Отже, під інформаційною політикою органів ДФС України необхідно розуміти стратегію управління інформаційними потоками суб'єктів реалізації державної інформаційної політики в податковій та митній сферах. Відслідковано, що інформаційну політику органів ДФС України можна охарактеризувати як систему, яка орієнтована на формування інформаційного простору у сфері оподаткування, що враховує як її специфіку й сукупну ресурсну базу, так і інституційні характеристики, і спрямована на формування її сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Марущак А.І. Інформаційне право. Доступ до інформації : навчальний посібник. Київ: КНТ, 2007. 532 с.
2. Коваленко Л.П. Інформаційна діяльність. *Правова інформатика*. 2012. № 4. С. 10–13.
3. Синеокий О.В. Інформаційне право України та електронне право високих технологій: (електронний курс лекцій українською мовою). Запоріжжя: ЗНУ, 2010. 215 с.
4. Танцинець М.М. Поняття, зміст та види інформаційної діяльності органів публічної влади України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2016. Вип. 39 (2). С. 31–35.
5. Мороз Д.О. Адміністративно-правові засади діяльності податкової міліції як суб'єкта інформаційних відносин в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2016. 200 с.
6. Таїров А.І. Інформаційне забезпечення функціонування органів державної влади : автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Київ, 2010. 20 с.
7. Касянюк Т.С. Правове забезпечення інформатизації Державної податкової служби України : дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2013. 189 с.
8. Приймаченко Д.В. Адміністративна діяльність митних органів у сфері реалізації митної політики держави : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровськ, 2007. 477 с.

УДК 342.9:35.072.2

ПОНЯТТЯ «НАДРА» В КОНТЕКСТІ ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ НАДРОКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

CONCEPT OF NADRA IN THE CONTEXT OF CONTROL AND SUPERVISION ACTIVITY IN THE ECONOMIC ENVIRONMENT IN UKRAINE

Мачуська І.Б.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільного та трудового права

«Юридичний інститут ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Статтю присвячено дослідженню теоретичних проблем правової категорії «надра» в контексті здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування в Україні.

У статті автор акцентує, що поняття «надра» тривалий час залишається предметом наукової дискусії. Установлено, що перші спроби визначення поняття «надра» відносяться до періоду перебування України в складі Російської імперії. Проаналізовано, що понятійно-категоріальний апарат у сфері надрокористування досліджувався в період перебування території України в складі СРСР. Питання щодо визначення дефініції «надра» залишається дискусійним і в сучасній юридичній науці.

Проаналізовано зміст поняття «корисні копалини». Доведено, що поняття «корисні копалини» та поняття «надра» є різними правовими категоріями та не можуть ототожнюватися.

У статті проаналізовано зміст законодавчого визначення поняття «надра». Автором проаналізовано складові частини законодавчого визначення «надра». Установлено, що законодавче визначення терміну «надра» не повною мірою відображає зміст поняття.

Автор акцентує на тому, що поняття «надра» є не тільки юридичним, а й геологічним поняттям.

У статті досліджено норми законодавства у сфері надрокористування країн СНД та деяких країн Європейського Союзу. Визначено, що поняття «надра», зазначене в законодавстві країн СНД, має багато спільних рис із законодавством України. Розглянуто, що країни Європейського Союзу не мають однакового підходу до визначення поняття «надра».